

בן-ציון יהושע-רז

אהבת ציון וציונות בקרב יהודי אפגניסטן

מבוא

'ירושלים היא בית הכנסת של העולם' כותב מולא יוסף גרג'י, בפירושו לספר תהלים 'עדות ביהוסף' (ירושלים תרפ"ו, נדפס מחדש: ירושלים תשל"ב). אהבת ציון נבעה בראש וראשונה מתוך זיקה דתית וציפייה לימות המשיח וגאולה שלימה. שלוש פעמים ביום התפלל היהודי: תְּקַע בְּשׁוֹפָר גָּדוֹל לְחֵרוּתֵנוּ / וְשָׂא נֶס לְקַבֵּץ גְּלִיתֵינוּ / וְקַבְּצֵנוּ יַחַד מֵאֲרָבַע כְּנָפוֹת הָאָרֶץ לְאֶרְצֵנוּ. משאת נפשו של היהודי האפגני הייתה תמיד 'ירושלים' – מונח שחבק בתוכו את ארץ ישראל כולה. כשדיבר על עלייה לירושלים, התכוון לארץ ישראל כולה, אך את ירושלים עצמה העלה על ראש שמחתו.

בעוד מוסדות התנועה הציונית הטיפו לציונות, שכללה עלייה והתיישבות בארץ ישראל, יהודי המזרח – ובכללם יהודי אפגניסטן – דיברו על 'אהבת ציון' במשמעותה הדתית. כל שנות שבתם על אדמת אפגניסטן ישבו בה ישיבת עראי, צרורותיהם בידיהם ומקל הנודדים בידם והם נכונים לנער בכל רגע את עול הגלות ולעלות לציון. הם לא אימצו לעצמם את ארץ מושבם וכמעט לא עיבדו את אדמתה. את לחמם מצאו כסוחרים בינלאומיים וכסוחרים זעירים, שנדרו ממקום ישוב אחד למשנהו למצוא את פרנסתם.

מגיל רך למד הילד דארית-יהודית (ניב פרסי), ארמית, ולשון הקודש עברית. הוא הוכשר להתפלל בעברית ולקרוא את החומש בעברית. למד לתרגם תרגום סימולטני מעברית לדארית-יהודית. מהר מאוד למד, שינן, העתיק ושר בעברית פיוטים שכולם אהבת ציון. העברית שימשה גם שפת קשר בין יהודים בקהילות השונות, שהיו בעיקר קהילות סוחרים. בהעדר דפוס עברי במקום, שלחו רבני העדה, מוריה ומחנכיה את חיבוריהם להדפסה בירושלים והספרים המודפסים נשלחו לגולה. לשון הספרים עברית צחה, שבה שלטו ללא מצרים. כמה מן המוציאים לאור בירושלים היו יהודים ילידי אפגניסטן – האחים בנימין, ישראל ונתנאל גולישאולוף.

הילד היהודי נכנס ל'מולָה' או ל'מדרש' ('ה'חדר') בהיותו בן 3-4. תחילה למד אלף-בית אצל ח'ליפא צעיר, שאסף את חניכיו מבית הוריהם והביאם אל 'מדרש' ובתום לימודיהם היה מחזירם לביתם. בן עשירים רך ומפונק אף זכה שהח'ליפא יישא אותו על כתפיו ובתמורה זכה הח'ליפא למתת ידם של הורי התלמיד. הח'ליפא הקנה לילד את

מיומנות הקריאה בסידור ובמקרא מבלי להבין את תוכן הדברים. התלמידים ישבו על שטיחים ומחצלות באולם אחד רחב ידיים. כ-200 תלמידים בקבוצות של כעשרה תלמידים למדו אצל הַתְּלִיפָא, תחת עינו הפקוחה של המולא.

המולָא הכול יכול היה ממשפחת גרג'י. הוא לימד את תלמידיו עברית בשיטת אחד מקרא ואחד תרגום. שליטתו בעברית של המולא הייתה מלאה עד כדי כך שגם בעלייתם ארצה, שלושה דורות של משפחת גרג'י – מולא מתתיה, בנו מולא יוסף מלמד ונכדו מולא בנימין – היו מורים ומחנכים במשך למעלה מיובל שנים בתלמוד תורה 'בני ציון' בשכונת הבוכרים בירושלים. באמצעות הלשון העברית קירבו את תלמידיהם לארץ ישראל ולאהבת ארץ ישראל. מולא מתתיה גרג'י יצר בלשון העברית כבר באמצע המאה הי"ט, הוא קדם לזמנו של אליעזר בן יהודה, מחדש הלשון העברית, שפעל בשלהי המאה הי"ט. ספר הפירושים של מולא מתתיה גרג'י 'עונג לשבת' [ירושלים תרע"ג, נדפס מחדש ירושלים תשל"ו], על שלושת חלקיו כתוב עברית: 'עונג לשבת', 'תהלות דוד' הכולל רמזים ודרושים על ספר תהלים ו'ספר בית המקדש' – טעמים ורמזים על המשנה. זאת ועוד, הוא כתב בלשון העברית שתי כרוניקות: 'קורות זמנים – ממאורעות הזמן' ו'מסעות ארץ ישראל' [הביא לדפוס ר' קשאני, *שבת ועם*, א (תשל"א), עמ' 136-159]. בעקבותיו של מולא מתתיה הלך בנו מולא יוסף מלמד גרג'י שספרו 'עדות ביהוסף' – פירוש ייחודי לס' תהלים – נכתב בעברית מצוינת. האם יעלה על הדעת שהיו כותבים את ספריהם עברית אם לא ראו לנגד עיניהם את קהל היעד – ציבור הקוראים והלומדים השולטים בלשון העברית?

בשלהי שנות העשרים של המאה שעברה הגיע לאפגניסטן מורה צעיר בשם נפתלי אברהמוף, בעקבות הרפורמה שביקש המלך אמאן אללה כ'אן (1892–1960) להנהיג בארצו. אברהמוף עלה בנעוריו מאפגניסטן לירושלים ולמד בה בסמינר למורים על שם דוד ילין. בשובו לארץ מולדתו לימד את ילדי הקהילה במשך שנתיים (1928–1930) עברית ארץ ישראלית חדשה ממקראות ארץ ישראליות, לרבות שירים ארץ ישראליים, עד שבעקבות מהפכה שהתחוללה באפגניסטן בשנת 1930 נאלץ לברוח על נפשו לאיראן וכדור תקוע בגבו. פעולתו החינוכית של אברהמוף הייתה למורת רוחם של המחנכים הוותיקים, אך בהשפעתו הרבה קם דור של יודעי עברית חדשה, שידעו לנסח כהלכה בעברית והיו בעלי מוטיבציה עזה לעלות ארצה.

א. משנתו האידיאולוגית של מולא יוסף מלמד גרג'י

הרצון לעלות לירושלים ינק את כוחו משני קטבים: (א) כוח המשיכה של ארץ ישראל; (ב) כוח הדחיפה של גולה מרה ומענה. בספרו 'עדות ביהוסף' מתווה מולא יוסף מלמד גרג'י משנה אידאולוגית על מקומה של ארץ ישראל בחיי הפרט ואת השקפת עולמו על גאולה וגולה, ארץ ישראל ונכר. גישתו לארץ ישראל ריאלית והוא מודע לקשיים המצויים בה: (א) האויבים בגוף, הערבים, שבגין פעולותיהם במאורעות תרפ"ט (1929) ובמאורעות תרצ"ו (1936) נהרגו ונפצעו יהודים רבים, לרבות מקרב עולי אפגניסטן; (ב) האויבים בנפש, המיסיונרים שפעלו בארץ והטיפו לנצרות באמצעות בתי חולים מודרניים ובתי-ספר מתקדמים. אך דווקא הסבל והמחסור בארץ ישראל והסכנות האורבות בה מחשלים את האדם היהודי, העומד בגבורה מול שני אויבים אלה. הסובל בארץ ישראל זוכה להזדככות הנפש ולחזיון האמונה (בפירושו על פסוק יא בתהלים פד: פִּי טוֹב יוֹם בְּחַצְרֵיךָ מְאֹלָף בְּחַרְתִּי הַסְתַּוְּפָה בְּבֵית אֱלֹהֵי מְדוּר בְּאֶהְלֵי רְשָׁע).

בפירושו לפרק קיז, למשל, הוא מונה חמש עשרה מעלות של ארץ ישראל לעומת הגולה ונימוקיו הם דתיים מיסטיים. ארץ ישראל – וירושלים ומקום המקדש בראש – היא מרכז רוחני ליהדות. אך גם התנאים הפיזיים בארץ ישראל עולים על אלה של הגולה: לארץ יש יתרונות אקלימיים, רפואה מתקדמת ותוחלת חיים ארוכה יותר. מכל מקום, בהיותו מקורב לתורת הנסתר, עמדה בראש מעייניו הסתגפות המזככת את הנפש. הוא חתר לכך שיהודי אפגניסטן ישיגו את ניצוצות הקדושה.

ב. השירה והפיוט כביטוי לערגה לציון

משעה שהחל הילד היהודי באפגניסטן ללמוד ב'מדרש' לקרוא ולכתוב, הכשירוהו רבותיו לכתובה תמה ולמסורת של העתקה של פיוטים עבריים, אחד מקרא ואחד תרגום (דארית-יהודית), בפנקס הידוע בשם 'דְּסִתְקָ' ('מעשה יד'), שעבר בירושה מאב לבנו. כך נוצרה מילדות אהבתם של יהודי אפגניסטן לפיוטים עבריים שכולם אהבת ציון וערגה לציון, פיוטים שהכירו וידעו בעל פה לאחר ששיננו ב'מדרש', בבית הכנסת, באירועים ציבוריים ומשפחתיים. החתן היה מְלַנָּה בשבוע החופה בשושבינים ('סאקדוּש') ששרו למענו ולמען הקהל משירי ציון. הגולה, העבדות, רדיפות היהודים ובקשת הנקמה והשיבה לציון הם נושאים שגורים בפיוטים הללו, כגון הפיוט 'מתי יבושר עם'. פיוט רדף פיוט, תפילה נשקה לתפילה ותמיד שרו וביקשו לנטוש את הגולה ולעלות לארץ אבות ולחדש ימים כקדם. מכוח הפיוטים נוצרה פעילות מוסיקלית יהודית מקורית, אף שרוב המוסיקאים המבצעים בשמחות היהודיות היו מוסלמים.

אחד הפיוטים האהובים ביותר והמושרים על יהודי אפגניסטן הוא 'הפיוט אל רם חסין יה' – תפילה לקץ הגלות, לקיבוץ גלויות, לביאת המשיח, לבניית המקדש ולחידוש הקרבנות, ריבוי מספרם של בני ישראל, השמדת האויבים וסילוקם מעיר ה', הלוא היא ירושלים עיר הקודש:

אַל רַם חֲסִין יְהוָה	שׁוֹכֵן עַל־יְהוָה	מִהֲרָה גּוֹאֵל	לְעַם שְׁבֹטֵי יְהוָה:
אַל נִשְׂא נְרָם	גְּלָה קֶץ נַעֲלָם	לְכִנֵּי אֲבָרְהָם	עַם בְּחַר לוֹ יְהוָה:
שׁוֹכֵן בַּשָּׁחַק	מִהֵם אֵל תִּרְחַק	לְזֹרַע יִצְחָק	הוֹצֵא לְרוּיָהּ:
לְעִיר תְּפַאֲרֶתָּךְ	קִבְּץ עֲדֹתָךְ	לְכִנֵּי יַעֲקֹב	שְׁלַח אֱלֹהֶיךָ:
מִקְדָּשׁ הַדְּרוֹמָה	יִשִּׁיר בּוֹ עֲמֻךְ	בְּשִׁירַת מֹשֶׁה	נִבְיֵא בְּחִירֵי יְהוָה:
הָרַם עִם אֲבִיוֹן	וַיְבַנֶּה אֶפְרַיִם	לְגִזַּע אֲהֲרֹן	יִקְרִיבוּ לְיְהוָה:
חֲזַק וְאַסֵּף	לְבַיַּת יוֹסֵף	יִרְבּוּ וַיִּפְרּוּ	כְּגִפְנֵי פּוֹרְיָהּ:
אֲמַץ בֶּן דָּוִד	וַיִּשְׁפֹּט תָּמִיד	כָּל צָר תִּשְׁמִיד	גִּרְשׁ מֵעִיר יְהוָה:

לבד מן המקור והתרגום של הפיוט העברי, היו פייטנים שחיברו פיוטים מקוריים משלהם בדארית-יהודית או יצרו תרגומים חופשיים שהדגישו ביתר שאת את האהבה לציון. שיר יוצא דופן הוא 'פְּאֲשָׁפִי בְּאֵל דְּאִשְׁתֶּם מִיִּפְרִידִם' (מי יתנני כנף ואעופה) משל המשוררת זלפה בִּפְשִׁי, שאף חיברה לו מנגינה. השיר, הכתוב בלהג דארייהודי, נתחבר בעקבות עלייתה לרגל [ז'יאָרה'] (לראשונה בשנת 1914 ושבה ועלתה לארץ בשנת 1932) עם בעלה מולא נתנאל בִּפְשִׁי. מכוח התרגשותם מעצמת החוויה של מראה ארץ ישראל הנבנית, לצד החוויה הדתית של השתטחות על קברי צדיקים, הלהיבו את יהודי אפגניסטן בשובם לארצם ועודדו לעלות לארץ ישראל. אך שמחתם הושבתה, כשמוסלמי שיעי קנאי הלם בראשו של מולא נתנאל בגרון והרגו. זלפה בכשי נפטרה בירושלים בשנת ת"ש. במקורו כולל השיר ארבעים ושלשה בתים, אך רק עשרים ושלשה מהם נדפסו ותורגמו לעברית (ז' קורט, 'שיר געגועים על ירושלים מאת המשוררת מהראת זלפה בכשי ז"ל', ידע-עם, לג-לד (1968), עמ' 98-100). נביא להלן כמה בתים בתרגום חופשי לעברית, שבו היא מביאה את רשמיה מארץ ישראל הנבנית שהכול מוריק בה, אך אתריה הקדושים נתונים בידי הערבים. המשוררת זועקת להקמת בית דוד ולהוצאת העם מן הגולה:

מי יתנני כנף ואעופה
 לארץ ישראל שנית אשובה.
 לראות פתל מערבי אלכה

וּלְעֵינַי עֲפָרָה אֲשִׁימָה.

הַפֶּל מוֹרִיק בְּאֲדַמַּת יִשְׂרָאֵל
בוֹאֵךְ חֶבְרוֹן שׁוֹכֵכֶת אֲמֵנוּ רְחֵל
בְּזִכּוֹת רְחֵל הָאֵהוּבָה
אֵל, קֶרֶב נָא קִץ הַגָּאֹלָה.

יִתְקַע בְּשׁוֹפָר זְרָבָבֶל
וְיָבִיא בִשְׁוֹרַת אֵל
בְּיֶשֶׁר בּוֹא הַגּוֹאֵל
נִלְךָ לְקִרְאָת יִקְתִּיאֵל

ג. ה'זיארה' – עלייה לרגל

מאמצע המאה הי"ט החלו עולי רגל מאפגניסטן להגיע לארץ ישראל במסלול מפרך שנמשך כחצי שנה והיה כרוך בסכנת נפשות. משנסללה מסילת הברזל הטרנס-כספית (1879-1886), שאורכה 22,560 ק"מ, עשו עולי הרגל שימוש ברכבת. הם הגיעו לסמרקנד ברכיבה על סוסים ופָּרְדִּים מהראת שבאפגניסטן לסמרקנד שבמרכז אסיה, ומשם ברכבת עד לנמל אודסה שעל הים השחור. שם עלו על ספינת קיטור שהביאה אותם לנמל יפו בארץ ישראל. עולי הרגל באו ארצה כדי להשתטח על קברי הקדושים ובאותה הזדמנות למדו על תנאי המחיה בארץ. רבים הדפיסו בירושלים ספרי פיוטים, דרושים וספרי הגות, שהיו שמורים עמם בכתב יד, הביאו לארצם ובאמצעותם הפיצו ברבים את בשורת ציון. עולי הרגל חזרו מארץ הקודש לאפגניסטן מעוטרים בתואר חאג'י, תואר מקביל לחאג' הניתן למוסלמים העולים למכה. בבואם הופיעו בפני תלמידי ה'מדרש' ובתי הכנסת וסיפרו על התחייה המתחדשת בארץ ישראל, כשהם מדגישים כי ציון אינה מרחפת בשמים אלא ארץ היא ככל הארצות, וכי יהודי המוכן להקריב למענה גם יכול לדרוך על אדמתה ולחיות בה. בכך לבו את התשוקה לעלות לארץ האבות. סופר על עולה רגל שהביא לכל אחד מתלמידי ה'מדרש' שי מארץ ישראל – עיפרון ועליו מוטבע דיוקנו של בנימין זאב הרצל בגילוי ראש. ההתרגשות בקרב המלמדים והתלמידים השאירה את רישומה לאורך שנים. הם רק לא הבינו איך רב יהודי בעל זקן הדור הולך בגילוי ראש. בעקבות העלייה לרגל החלה עלייה ממשית בשלהי המאה הי"ט, שכללה גם את עשירי היהודים. בשנים 1919–1948 עלו ארצה כ-20% מכלל יהודי אפגניסטן, שיעור עצום של אלף נפשות מתוך קהילה שמנתה חמשת אלפים נפש בלבד. משנעלו שערי

ארץ ישראל בשנת 1939 בעקבות מדיניות 'הספר הלבן' של ממשלת המנדט הבריטי בארץ ישראל, סיכנו רבים מיהודי אפגניסטן את חייהם ועלו בהעפלה יבשתית דרך גבול הצפון. הם התיישבו תחילה בירושלים, אך בשל קשיי פרנסה עקרו לתל אביב ולערים אחרות.

ד. פעילות ציונית

סוחרים יהודים מאפגניסטן הגיעו לערי רוסיה והיו עדים להתעוררות הציונית בקרב יהודי רוסיה. גם העלייה לרגל והמפגש עם ארץ ישראל הנבנית – הקיבוצים והמושבים – השפיעו עליהם מאוד והם קלטו את מהות הציונות, שעודדה אותם לעלות ולהיאחז בארץ. אמנם גם עד אז לא היו העלייה לארץ והעלייה לרגל זרות ליהודי אפגניסטן, אך אלה היו ממניעים של אהבת ציון דתית. כבר בשנת 1922 הופץ השקל הציוני בקרב יהודי אפגניסטן, בשיעור של 2,000 שקלים לשנתיים לקהילה שמנתה כבר פחות מחמשת אלפים נפש (כולל זקנים, נשים וילדים). הקשר עם ההסתדרות הציונית היה באמצעות יהודים אפגנים שסחרו בהודו. היה ניסיון להתארגנות ציונית ולשליחת נציגות לקונגרס הציוני ה"ג באוגוסט 1951, כדי לזרז את העלאתם של יהודי אפגניסטן. אך ההסתדרות הציונית לא השכילה לקבל נציג אותנטי מקרב יהודי אפגניסטן ובחרה על דעת עצמה בד"ר צבי צינוביץ – נציג מטעם הציונים הכלליים – לייצג את הקהילה.

ה. אסירי ציון

שלושה צעירים יהודים היו כלואים במשך ארבע עשרה שנים בכלא אפגני אכזרי ואחד מהם מת בו. עוונם של השלושה היה סיוע ליהודים ממזרח אירופה שביקשו להגיע לארץ ישראל והברחתם דרך אפגניסטן. היה זה לאחר שקבוצה של צעירים יהודים ומוסלמים בני ארבע עשרה-חמש עשרה נשלחו בשנת 1924 ללמוד בברית המועצות, משנטה המלך אמאן אללה כ'אן להאמין בכוונותיה הטובות של ברית המועצות לקדם את המדינות השכנות. החינוך בעיקרו היה מרקסיסטי שבא להכשיר את הצעירים כסוכני ברית המועצות לעתיד. שמואל שבתאי דדאש, הבולט שבצעירים הללו, הגיע מאפגניסטן והתחנך בערים סמרקנד וטשקנט שבאוזבקיסטן ואחר כך ברושנבה (סטלינאבאד) שבטג'יקיסטן. בתום לימודיו נשלח להרי פאמיר (בין הרכסים הגבוהים בעולם והם נמצאים בתחומי המדינות טג'יקיסטן, קירגיסטן, אפגניסטן ופקיסטן).

שם עסק באיסוף מידע מודיעיני באצטלה של פעילות חינוכית. לאחר שנפצע בפעילותו למען ברית המועצות, הגיע למוסקבה ונתקבל ל'ראבוצ'י פקולטט' (הפקולטה לעבודה). בהיותו 'עובד מטעם' בשגרירות האפגנית, הפיק דרכונים מזויפים ואִפשר ליהודים מברית המועצות, מפולין, מבולגריה, מרומניה ומארצות אחרות לקבל דרכונים אפגנים כדי לגנוב את הגבול לאפגניסטן בדרכם לארץ ישראל. בשנת 1934, בהגיעו לביקור באפגניסטן כדי להתחתן עם ארוסתו, נעצר עם שני חבריו והואשם בסיוע למעצמה זרה. בהשפעת סוכנים גרמנים, שפעלו באותה עת באפגניסטן כאנשי צללים במשרדי הממשלה השונים, נדונו הצעירים לארבע עשרה שנות מאסר. כל הניסיונות של ראשי הקהילה בירושלים ובתל אביב להשיג בעבורם אישור עלייה ('סרטיפיקט'), שיאפשר את שחרורם והעלאתם לארץ, עלו בתוהו. הם נתקלו בחומה קשוחה מצד פקידי מחלקת העלייה של הסוכנות. מי שפעל בתום לב למענם היה יצחק בן-צבי, נשיא הוועד הלאומי ולימים הנשיא השני של מדינת ישראל. הוא פנה למזכיר הראשי של ממשלת המנדט וביקשו להרשות כניסתם לארץ של אותם אסירים, בתקוה שאז ייענו האפגנים ויגרשום מאפגניסטן. אך רק עם פתיחת שערי מדינת ישראל בתום מלחמת העצמאות, עלה שמואל שבתאי דדאש ארצה וזכה להכרה כאסיר ציון. הוא הותיר בעיזבון שלו שירי ציון מלאים אהבה וערגה לארץ ישראל, כתובים בדארית-יהודית באותיות עבריות מזרחיות; וכן הותיר מילון דארייהודי-אנגלי בכתב ידו (באותיות עבריות מזרחיות), המשמר בצורה שיטתית את הלשון הדארית-יהודית שבפי יהודי אפגניסטן.

1. איגרות כביטוי לאהבת הארץ

אהבתם לציון והכמיהה לעלות ארצה מוצאות ביטוֹן ביתר שאת בחילופי האיגרות של יהודי אפגניסטן עם הרשויות במדינת ישראל מיד לאחר הקמת המדינה ובהם דחקו במחלקת העלייה להעלותם ארצה. האיגרות לא רק מתארות את מצב הקהילה באותו זמן, אלא גם מבטאות אל נכון את ידיעת הלשון העברית, את אהבת ציון ואת הערגה לעלות ארצה. וזו לשון האיגרת ששלחה קהילת יהודי אפגניסטן לממשלת ישראל בשנת 1949, בתחינה שיעלום ארצה:

לכבוד

הממשלה הרוממה והנישאה

ממשלת ישראל ירום הודה

שלום רב!

בשמחה רבה אנו שולחים למרומי ציון את ברכתנו המקורית והלבבית. אנו מודיעים להוד כבודכם את צערנו הרב ואת שפל מצבנו הנורא. נטלו מאתנו כל מיני עבודה וכולנו נשארו בלי עבודה ובלי פרנסה וכל דלתי המסחר נעולות לפנינו וכל שערי הארץ סגורות לפנינו. נגרע חלקנו גם מבהמה מרוב צער הגלות. אין ליהודי בארץ זו כל חלק ונחלה אפילו במשרדים או קואופרטיבים וגם אין במדינה בתי חרושת שנוכל לעבוד בהם.

בכל מקום שאנו פונים – עין המלכות. וגם עם הארץ הזו מביטים עלינו לרעה. ואם תתמהו שבמאה ה-20, אחרי מלחמת העולם השנייה, נשארה מדינה אנטישמית ופאשיסטית כזו בעולם, התמיהה אינה כל כך גדולה, מאחר שידוע להוד כבודכם שבעולם הדמוקרטי והמוסרי והתרבותי של יבשת אירופה קרה ליהודי גרמניה ואוסטריה וכו', שואה גדולה של הרג שישה מיליונים מאחינו שנהרגו בידי הטמאים הנאצים, שעד עתה לא נרפאנו ממכתם.

אנו בגלות ישמעאל, עם פרא ובלי תרבות. על אחת כמה וכמה שכולנו בסכנה גדולה, סכנת נפשות, מעת אשר דרך כוכב מיעקב. מיום שקמה הממשלה הראשונה לעם ישראל, נהיתה שנאתם אלינו כפל כפליים.

ועתה, נא ונא ובבקשה מכבודכם לקדם את פני השואה הבאה עלינו. תעזרו לנו בהקדם האפשרי כל עוד נשמה באפינו. מטרתנו ומגמתנו במכתבים אלו לעלות ארצה, כי להטה בקרבנו אהבה בלי מיצרים לארץ ישראל וגעגועינו אליה תוקפים אותנו בלי הפוגה וכל מעינינו מכוונים כלפי הארץ וכל עורקינו ומיתרי לבבנו מלאים כימהון ועריגה לארץ ישראל וממשלת ישראל.

על החתום:

מאת קהל קדוש עדת יהודי אפגניסטן בעיר הראת
[ובחתימת שבעים רבני וראשי העדה באפגניסטן]

*

אכן הייתה אהבת ציון וציונות באפגניסטן. יהודי אפגניסטן לא רק אהבו את ציון וירושלים וחלמו עליה, אלא עלו אליה בגלים שונים, ובימינו לא נותר בה אלא יהודי אחד בלבד המתגורר בחצר בית הכנסת בקאבול.

[המאמר ראה אור ב'יובלי אהבה – קובץ זיכרון ליובל הימן הי"ד', שנפל במבצע צוק איתן, בעריכת פרופ' יוסף טובי, ירושלים תשע"ז.]